

Saskia Luckmann-Meijer

Kunstenaars en hun discipelen

Van kunstbeoefening naar kunstopleiding

Kunstopleidingen zijn er niet op de Caribische eilanden, maar wel allerlei andere kunsteducatieve initiatieven. Van particuliere lessen bij kunstenaars tot kunst-instituten en een middelbare school. Wat hebben zij te bieden, krijgen ze steun en welke rol speelt de overheid hierbij?

F eitelijk studeert geen enkele Caribische student aan een kunstopleiding op een van de Caribische eilanden want die bestaan daar niet. Wel kunnen geïnteresseerden deelnemen aan cursussen in het levendige amateuircircuit. Veel kunstenaars daar bieden particuliere lessen aan. Er bestaan op de drie grotere eilanden Curaçao, Aruba en Sint Maarten instellingen waar men uiteenlopende lessen kan volgen, van wisselend niveau, en ze bereiden meestal niet voor op een opleiding in de kunsten. De cursussen worden veelal verzorgd door kunstenaars die hun leerlingen als discipelen meenemen in hun eigen werkwijze. Slechts enkelen maken hun beroep van wat zij hebben geleerd maar veruit de meesten schilderen, boetseren of fotograferen min of meer succesvol verder binnen het amateuircircuit.

De lokale overheid op de eilanden ondersteunt kunst en kunstonderwijs minimaal en de beroepspraktijk kampt, ondanks de rijke betekenis die deze kan hebben voor de ontwikkeling van een samenleving, met een slecht imago. Er is nauwelijks politieke betrokkenheid. Zo heeft tot op heden geen enkele lokale minister van Cultuur hét instituut voor hedendaagse kunst, Instituto Buena Bista (IBB), in Willemstad op Curaçao bezocht. Dit in tegenstelling tot Nederlandse politici: in 2016 brachten respectievelijk minister Ronald Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en minister Jet Bussenmaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het IBB een bezoek, gevolgd door de minister van datzelfde ministerie, Ingrid van Engelshoven, in 2019.

Instituto Buena Bista

De Curaçaose David Bade (tekenaar, schilder, beeldhouwer en installatiekunstenaar) en Tirzo Martha (beeldhouwer en video- en performancekunstenaar) richtten samen met kunsthistorica Nancy Hoffmann in 2006 het IBB op. Ze waren vanaf 2004 actief in diverse projecten onder de stichting ArteSwa¹. ArteSwa initieerde communitygerichte kunstprojecten. Ze werkten met name met jongeren uit milieus die geen deel uitmaken van de gevestigde Curaçaose kunst-elite of die zich vooral richten op de lokale folklore. Via ArteSwa ontdekten Bade en Martha veel potentieel talent. Zij wilden deze talentvolle jongeren kansen bieden om zich te

ontwikkelen en hun een toekomst te bieden, en zo kwamen ze ertoe het IBB op te richten.

Bade en Martha vormen de directie van de school. Martha spreekt nadrukkelijk over een instituut voor talent- en praktijkontwikkeling. ‘Binnen de praktijkontwikkeling gaan studenten ook op zoek naar hoe zij hun kunstenaarschap willen vormgeven en kunnen realiseren. Ze onderzoeken in de volle breedte de mogelijkheden van hun talent in allerlei uitingsvormen en wat ervoor nodig is om van kunst je beroep te maken. Daarnaast worden de studenten begeleid bij het toelatingsexamen op een eventuele kunstacademie, het aanvragen van een beurs, het bijspijkeren van de taalkloof of het aanvragen van een sofinummer. De opleiding richt zich op meer dan alleen een puur artistieke ontwikkeling. Zeker voor studenten uit de Cariben is dit een belangrijk aandachtspunt, want er komt veel bij kijken om je als jonge kunstenaar staande te houden in de kunstwereld: om te beginnen zul je naar het buitenland moeten vertrekken. Het IBB biedt een oplossing voor de gebrekkige creatieve educatie in het reguliere onderwijssysteem’, aldus Martha. ‘Hierdoor beginnen de jongeren met een sterkere basis aan hun vervolgopleiding en het stelt hen in staat een goede visie (*buena bista*) te ontwikkelen op hun land, hun toekomst en zichzelf.’ Hiermee heb je een streepje voor bij een toelatingsexamen op een kunstopleiding in Nederland of op Martinique² waarmee het IBB een samenwerkingsovereenkomst heeft gesloten. Belangrijk hierbij is dat het uiteindelijke (Franse) diploma van deze opleiding internationaal wordt erkend.

Kennisoverdracht

Het IBB biedt een tweejarige vooropleiding voor jongeren tussen de 14 en 25 jaar die een vervolgopleiding aan een kunstopleiding of een andere creatieve opleiding ambiëren. Voor een bijdrage van 1500 euro per jaar kunnen dertig tot veertig studenten aan de opleiding deelnemen en desgewenst worden begeleid naar een studie aan een kunstacademie in Nederland of op Martinique. Het IBB krijgt subsidie van het Mondriaan Fonds, Stichting Doen (BankGiro-Loterijfonds) en verschillende kleinere fondsen op incidentele basis. Elk jaar krijgen vier studenten een toelage van het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied, en enkele

studenten worden gesponsord door het plaatselijke bedrijfsleven.

Het vaste docententeam bestaat naast Bade en Martha uit vijf docenten, onder wie IBB-alumni Johanna Franco Zapata, Tittel Boomgaart en Omar Kuwas. Zij geven lessen tekenen, schilderen, beeldhouwkunst, film en video, fotografie, grafisch ontwerp, audio- en sounddesign en kunstgeschiedenis, en begeleiden de studenten bij zelfstudie in de uitgebreide kunstbibliotheek van het IBB. Het vormen van een eigen mening en inzicht wordt gestimuleerd door presentaties voor elkaar en discussielessen over de opgedane kennis, maatschappelijke kwesties en werkbesprekingen.

Een belangrijk element van de opleiding is kennisoverdracht door vier gastdocenten, die jaarlijks als ‘artist in residence’ met een bijdrage van het Mondriaan Fonds les komen geven. Dat kunnen lokale kunstenaars zijn, kunstenaars uit Nederland of uit andere landen. Zij nemen ieder een lesperiode van vier maanden voor hun rekening. Ook maken zij een eigen werk dat geschonken wordt aan ‘de collectie hedendaagse kunst’ van het IBB. Deze opzet biedt het IBB de mogelijkheid verschillende disciplines binnen te halen. Voor film is er een aparte regeling binnen het Mondriaan Fonds, waarbij een jonge filmmaker tijdens de ‘residence’, met alle leerlingen van het IBB, een film produceert die tijdens de Curaçaose editie van het Internationaal Filmfestival Rotterdam (CIFFR) in première gaat.

Braindrain

De studenten van het IBB zijn verdeeld over twee klassen en ontvangen aan het einde van de periode een certificaat. Gemiddeld stromen jaarlijks vijf studenten door naar een Nederlandse kunstopleiding. Er bestaan warme contacten met de academies in Rotterdam (Willem de Kooning Academie), Utrecht (HKU), Den Haag (Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten), Breda (Sint Joost School of Art and Design), Eindhoven (Design Academy), Enschede (AKI) en Martinique (Le Campus Caraïbéen des Arts). De richtingen die gekozen worden zijn heel divers. De meesten studeren af in een van de autonome kunsten maar er zijn ook studenten die een opleiding volgen tot filmmaker, modeontwerper, theatervormgever, →

grafisch ontwerper of product en game designer. Weinig afgestudeerden keren terug naar Curaçao, zoals ook voor vele andere afgestudeerden geldt. Door deze grote 'braindrain' is het moeilijk om talent weer voor de opbouw van de eilanden in te zetten. Het IBB zet zich wel extra in om oud-leerlingen – alumni – terug te laten keren om vanuit het instituut hun praktijk voort te zetten en les te geven.

Velen vestigen zich in Nederland of reizen af naar andere delen van de wereld. Precieze cijfers hierover ontbreken. De teller van het IBB staat na vijftien jaar op tachtig kunststudenten die hun opleiding hebben afgerond of nog met een opleiding bezig zijn.

Sinds 2016 werkt het IBB intensief samen met de Rotterdamse Kunsthal onder de naam 'All you can Art' (AYCA), een open atelier, summer-school en tentoonstellingsproject ineen. Ruim dertig talentvolle jongeren en ouderen van allerlei achtergronden en opleidingsniveaus gaan minimaal zes weken intensief aan de slag onder aanvoering van Bade en Martha en met inbreng van verschillende kunstenaars, ook

Weinig afgestudeerden
keren terug naar
Curaçao. Door deze
grote 'braindrain' is
het moeilijk om talent
weer voor de opbouw
van de eilanden in te
zetten.

studenten en oud-studenten van het IBB die inmiddels een kunstopleiding hebben voltooid. Vanaf 2021 start een driejarige continuering van het project om AYCA om te vormen naar een kunstproject dat zich door het hele jaar heen manifesteert. Met de ervaringen en visie van de Curaçaose IBB als basis maar dan in een Rotterdamse variant.

Op de andere Caribische eilanden binnen het Koninkrijk bestaan geen kunstopleidingen met de intensiteit van het IBB. In theorie zijn studenten van de andere eilanden welkom op de opleiding in Willemstad, maar bijvoorbeeld hoge verhuizings- en huisvestingskosten vormen een belemmering. Wel zijn er enkele organisaties op de andere eilanden die in het oog springen.

Aruba

Op Aruba bestaat het instituut Ateliers '89 onder leiding van beeldend kunstenaar Elvis Lopez. Na zijn studie aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam startte hij dit in 1989, een lokaal experiment op het gebied van kunst-educatie met de focus op het inspireren van jongeren.

Tot op de dag van vandaag organiseert de stichting cursussen, happenings en events van en door gevestigde kunstenaars die als gastdocent les komen geven, al dan niet financieel ondersteund door het Mondriaan Fonds. Het gaat om kunstenaars uit Aruba, de Caribische regio en ook Nederland, veelal via de Gerrit Rietveld Academie. De gastlessen zijn vaak kort maar intensief op vakgebieden als tekenen, schilderen en beeldhouwen maar ook fotografie, mode, keramiek, performances of het maken van soundscapes, waarvoor een state-of-the-art soundpodium is gecreëerd. Er is altijd een eind-presentatie in de vorm van een expositie of performance voor publiek. Ateliers '89 voorziet in de behoefte van enkele honderden leergierige Arubanen om les te krijgen van kwalitatief goede kunstenaars. Het instituut richt zich op een breed publiek en er zijn speciale workshops en rondleidingen voor studenten en kinderen. Een enkele keer stroomt een jongere, met de opgedane ervaring en een gedegen portfolio, door naar een kunstopleiding in een nabijgelegen land, zoals Colombia, of naar een kunst-academie in Nederland.

Van 2012 tot en met 2017 kende Aruba ook de vooropleiding Academy of Fine Arts and Design Aruba, in samenwerking met de Gerrit Rietveld Academie. Het was de bedoeling van bestuurder Alice van Romondt en directeur Glen Goddijn om deze uit te laten groeien naar een werkelijke kunstopleiding. In de begintijd zijn meerdere Arubaanse jongeren na een een- of tweejarige vooropleiding op de Rietveld toegelaten. Onder tussen werd achter de schermen gewerkt aan een gedegen curriculum voor de hbo-opleiding in wording. Maar bij het aantreden van een nieuwe Arubaanse regering in 2017 is het initiatief door de nieuwe minister van Onderwijs subiet van tafel geveegd terwijl al vijftig studenten van Aruba en de Caribische regio zich voor het nieuwe jaar hadden aangemeld.

Sint Maarten

Op Sint Maarten kan iedereen, net als op de andere Caribische eilanden, lessen volgen bij individuele kunstenaars die cursussen aanbieden. Het meest geïnstitutionaliseerd is The Charlotte Brookson Academy of the Performance Arts, een middelbare school, met circa 130 leerlingen van 12 tot 18 jaar, die kunstlessen integreert in het reguliere lesprogramma. Het gaat om lessen beeldende kunst, dans, muziek en drama. Gediplomeerde vakdocenten geven les aan de leerlingen in hun vakgebied en bereiden hen voor op een mogelijke carrière in de kunsten. In de praktijk kiezen de meeste leerlingen voor economische of wetenschappelijke studies, maar jaarlijks stromen enkelen door naar een kunstopleiding in Nederland of de Verenigde Staten, soms ook Jamaica of Canada.

De kleinschaligheid van de eilanden maakt het voor kunstinstellingen niet makkelijk. Er bestaat nauwelijks support vanuit het politieke veld waardoor culturele instanties, laat staan kunstopleidingen, moeilijk van de grond komen. Samenwerking met Nederlandse fondsen en kunstinstellingen blijkt meestal een essentiële voorwaarde om mensen binnen het kunsten-veld succesvol op te leiden. Ook kampt het kunstenaarsbestaan met een negatief imago. Het zou geen brood op de plank garanderen, terwijl de creatieve industrie op de eilanden groeit en het tegendeel bewijst. Digitale

diensten, film en media, design, muziek en ook de klassieke beeldende kunst reiken in de huidige digitale tijd met succes tot ver buiten de eigen grenzen. Juist deze professionals dragen bij aan vernieuwing op de eilanden en dat zou moeten pleiten voor investeren in kunstopleidingen. •

Met dank aan: **Ciro Abath, David Bade, Jude Fannies, Melissa Hamm, Nicole Henriquez, Tirzo Martha, Alice van Romondt, Ellen Spijkstra en Josée Thissen-Rojer.**

Noten

- 1 Swa betekent vriend, matti, gozer.
- 2 Martinique is een eiland en Frans overzees departement in de Caraïbische Zee en behoort tot de Bovenwindse Eilanden van de Kleine Antillen.



Saskia Luckmann-Meijer
studeerde Algemene
Letteren met specialisatie
kunstbeleid en
-management aan
de Universiteit Utrecht
en werkt als cultureel
ondernemer op Curaçao